

Bestuurlijke samenvatting

Erfgoednota gemeente Heusden

januari 2012

Bestuurlijke samenvatting Erfgoednota gemeente Heusden

Erfgoed is voor veel mensen een wat abstract en algemeen onderwerp waar ze niet alle dagen bij stilstaan. Met deze samenvatting wordt op een toegankelijke manier inzicht gegeven in de verschillende aspecten van erfgoed, zodat besluitvorming mogelijk wordt. De meer uitgebreide vakinhoudelijke benadering van erfgoed, en het voorwoord van de portefeuillehouder, vindt u in het achtergrond document Erfgoednota gemeente Heusden ' Eenheid in Verscheidenheid'.

Erfgoedagenda van Heusden

Heusden is een gemeente met een rijke, maar ook een bewogen geschiedenis. Het DNA van Heusden laat zich het beste omschrijven als *eenheid in verscheidenheid*. Het biedt een grote diversiteit, getuige de vele nog aanwezige sporen van dit verleden. Een greep uit de vele cultuurhistorische schatten:

De Vesting Heusden is een duidelijk restant van het fortificatieverleden. Maar er is meer... denk bijvoorbeeld aan de wielen die herinneren aan enkele historische dijkdoorbraken of de verschillende sluizen. De Drunense en Loonse Duinen als het grootste stuifzandcomplex van Nederland. Of de Middeleeuwse dijk -- Zeedijk-Heidijk-Akkerweg-Kooiweg-Meerdijk-Heidijk-Vlijmensedijk-Molenhoek-Voordijk-Inlaagdijk-Oude Haven-Hoge-Maasdijk -- die de gemeente omsluit en zonder welke het bestaan van de verschillende kernen onmogelijk was. Of de karakteristiek langgerekte straatdorpen met kenmerkend religieus erfgoed, waar bij een aantal ook het typische slagenlandschap nog zichtbaar is. Zelfs bij kernen, die in de tweede helft van de twintigste eeuw een sterke groei hebben gezien (zoals Vlijmen en Drunen), is het dorpslint herkenbaar. Deze organisch gegroeide structuren hebben allen veel historische bebouwing. En verder de vele agrarische sporen in de vorm van boerderijen (o.a. de Fellenoord en de Pessaert) en industriële sporen van de leer- en schoenmakersindustrie in de Langstraat.

Zonder overdrijving kan gezegd worden dat Heusden tot de grootste monumentengemeenten van Nederland behoort. In de provincie Noord-Brabant staat Heusden op de 7e plaats waar het gaat om het aantal beschermde (zowel gemeentelijk als van rijkswege) gebouwde monumenten. Vanuit de eigen erfgoedtraditie ziet de gemeente Heusden het dan ook als een maatschappelijke verplichting om zorgvuldig om te gaan met deze rijkdom. Een eenduidige en ontwikkelingsgerichte toekomstvisie op de instandhouding van het Heusdens DNA – zoals verwoord in het Achtergrond document Erfgoednota gemeente Heusden, en samengevat in deze Bestuurlijke samenvatting – draagt daar toe bij.

De meerwaarde van cultureel erfgoed

Gemeenten verkeren in deze economisch mindere tijden in een spagaat. Er wordt inhoudelijk (ook op erfgoedgebied) steeds meer van ze verwacht en tegelijk moet er flink bezuinigd worden. Het is in deze tijden juist van belang om te investeren in het onderscheidend vermogen van gemeenten. Het cultuurhistorisch DNA – de cultuurhistorische identiteit en de nog aanwezige dragers daarvan binnen de gemeentegrenzen – maakt daar een belangrijk onderdeel van uit. Het is daarom van belang om cultureel erfgoed op waarde te schatten. Het is kapitaal dat door middel van goed erfgoedbeleid in het voordeel kan uitpakken. Zowel de praktijk als diverse onderzoeken tonen aan, dat de meerwaarde van

cultureel erfgoed bestaat uit vastgoedwaarde, maar ook leidt tot de gewenste dynamiek binnen de werkgelegenheid, het woon- en leefklimaat en de toeristische en recreatieve sector.

Een voorbeeld is de herbestemming van het Westergasfabriekterrein in Amsterdam. Woningprijzen zijn gestegen, het gebied had een aantrekkingskracht op bepaalde bewoners, creatieve bedrijven vestigden zich er en het toerisme werd gestimuleerd. Een aantoonbare win-win-situatie die het investeren in cultureel erfgoed rechtvaardigen.¹ Om de investeringen te kunnen realiseren is het van belang om multidisciplinaire (publiek-private) samenwerking te initiëren. De meerwaarde van cultureel erfgoed biedt volop inspiratie voor aansluiting op andere (bestaande of nieuwe) projecten. Daar liggen de uitdagingen en kansen van cultureel erfgoed!

Gelet op voornoemde meerwaarde van cultureel erfgoed worden twee visies geformuleerd om de instandhouding en ontwikkeling van de diverse cultuurhistorische waarden te garanderen. Zo sluit de gemeente Heusden aan op de algemeen geldende restauratierichtlijn, namelijk die van conserverend herstel: consolideren en alleen verrichten wat nodig is voor instandhouding, stopzetting van degradatie, en tevens datgene doen dat nodig is voor het weer gezond maken en voor het toekomstig gebruik. Vernieuwing is aan de orde als het de enige manier is het voortbestaan van het gehele of gedeeltelijke monument te waarborgen. Zorgvuldig onderzoek naar de historische context vormt hierbij een cruciale basis. Door deze visie ontstaat de benodigde ruimte voor toekomstige ontwikkelingen, geïnspireerd op het verleden en refererend aan de historische context.

Aangezien de gemeente Heusden ook werkt aan de *Visie Vesting Heusden 2035* is er specifieke aandacht voor dit bijzondere cultureel erfgoed. Er wordt een vijftal aandachtspunten gegeven:

- In acht nemen van de begrenzing die geldt voor het beschermde stadsgezicht.
- Sparen van de authentieke vestingelementen en archeologische resten. Behoud en versterking van de nu aanwezige objecten en structuren.
- Eén van de beste garanties voor instandhouding van gebouwde monumenten is bewoning. Vanuit het oogpunt van de instandhouding van erfgoed is het daarom aan te bevelen om de leefbaarheid binnen de vesting te optimaliseren (binnen de mogelijkheden van het historisch referentiekader).
- Behoud door behoedzame ontwikkeling: mochten er zich herbestemmingvraagstukken voordoen, dan dient men op zoek te gaan naar passende functies. Uitgangspunten zijn diversiteit in het winkelbestand en het in stand houden en versterken van het verleden.
- De cultuurhistorische waarden maken van de Vesting Heusden ook een aantrekkelijke bezienswaardigheid voor toeristen. Verdiep de focus naar erfgoedtoerisme, waarbij het aanbeveling verdient om bij de beleefbaarheid van de Vesting Heusden meer nadruk te leggen op het zichtbaar en tastbaar zijn van het interessante verleden.

Erfgoedbeleid *Eenheid in Verscheidenheid*

Het voorgestelde beleid geeft een beschrijving van het erfgoedbeleid van de gemeente Heusden voor de komende jaren. Het beleid is erop gericht om het Heusdense verleden te koesteren en als inspiratiebron voor de toekomst te gebruiken. Dit zal gebeuren door zorgvuldig en kwalitatief instandhouding- en ontwikkelingsgericht erfgoedbeleid te voeren. Op deze manier worden identiteitsdragers herken-, lees- en beleefbaar. Door zorg en aandacht voor het cultureel erfgoed binnen de gemeentegrenzen te hebben kan het verleden op een passende en moderne wijze voortleven en betekenis geven aan de leefomgeving en ruimtelijke kwaliteit. De nota bestaat uit vijf speerpunten:

1. het in kaart brengen van het DNA van Heusden, ofwel de identiteit
2. het formuleren van gezamenlijke en inhoudelijke uitgangspunten in een brede visie

¹ Economische Waardering Cultureel erfgoed, NICIS Institute

3. het vertalen van de uitgangspunten naar een integraal gemeentelijk beleid
4. het zorgen voor draagvlak en waardering voor cultureel erfgoed
5. het kijken naar belangrijke, op stapel staande (beleids)ontwikkelingen.

Ad. 1. Om de identiteit te behouden is het van belang om het bestaande cultureel erfgoed te bewaren, in stand te houden, te onderhouden en waar nodig te restaureren. Eventuele reconstructie wordt niet uitgesloten. Inventarisatie van het aanwezige erfgoed is een belangrijke voorwaarde.

ad. 2. en 3. De omgang met het cultureel erfgoed vraagt om een visie die ruimte biedt aan nieuwe ontwikkelingen, geïnspireerd door het verleden. Menselijk ingrijpen is van alle tijden; dus ook van nu. De tijd mag niet stilstaan – de ontwikkeling niet bevroren worden. Toekomstige generaties moeten de groei in onze tijd – en onze stempel op het verleden – ook kunnen aflezen aan de omgeving.

Ad. 4. Cruciaal voor het behoud van de identiteit is het creëren van draagvlak. Het stimuleren van het historisch bewustzijn is van belang. De inwoners van gemeente Heusden moeten betrokken worden bij de omgang met het erfgoed. Deze betrokkenheid stimuleert hun gevoel van trots en maakt hen tot ambassadeurs van de eigen gemeente.

Ad. 5. Er staat veel te veranderen op het gebied van monumentenzorg. Het is van belang om de veranderingen en gevolgen goed te monitoren

Erfgoedbeleid Heusden in scenario's

Op basis van wettelijke verplichtingen en (beleids)ontwikkelingen zijn drie scenario's uitgewerkt: fundament, omhulsel en polijsten. De namen zijn een weerspiegeling van de betekenis en het ambitieniveau van het betreffende scenario. Binnen de scenario's staan aanbevolen maatregelen op het gebied van bescherming (juridische instrumenten die voor de bescherming van cultureel erfgoed zorgen) en instandhouding (door de inzet van financieringsmogelijkheden, subsidies, adviezen, vergunningstelsel en handhaving zorgen voor het in goede staat blijven van het cultureel erfgoed) centraal.

Fundament – basisscenario

Gedegen basismaatregelen qua bescherming en instandhouding van cultureel erfgoed zijn noodzakelijk voor het toekomstige beleid.

Omhulsel – middenscenario

Met het oog op toekomstige (beleids)ontwikkelingen stappen zetten en maatregelen nemen in de richting van een gebiedsgericht erfgoedbeleid, waarbij 'behoud door ontwikkeling' leidraad is.

Polijsten – topscenario

Een proactief en integraal gebieds- en ontwikkelingsgericht erfgoedbeleid, waarbij 'behoud door ontwikkeling' leidraad is.

Gezien het vele aanwezige cultureel erfgoed heeft de gemeente Heusden vanuit een traditie aandacht voor haar cultuurhistorische schatten (vooral de Vesting Heusden). Het betrof niet alleen beleidsinitiatieven, maar ook verschillende projecten. Het huidige cultuurhistorisch beleid beweegt zich dan ook over alle drie de geformuleerde scenario's (zoals ook zichtbaar wordt in onderstaand schema). Het basisscenario **Fundament** is – op een aantal punten van verfijning na – goed op orde. Voor de toekomst is het van belang deze erfgoedtraditie voor te zetten en kunnen de andere scenario's verder uitgebouwd worden.

Erfgoedinvestering

De aanbevelingen die al grotendeels in werking zijn gezet, zijn in het bijbehorende schema groen gearceerd. Dit geeft ook goed weer, dat de gemeente Heusden haar cultuurhistorische traditie ook in het heden voortgezet heeft. Een waardevolle uitgangspositie om te continueren en op voort te borduren.

Daarnaast gaan we de aanbevolen maatregelen die incidenteel zijn, en die we pragmatisch zonder inzet van extra financiële middelen kunnen doen, uitvoeren. Deze aanbevelingen zijn in het schema hieronder geel gearceerd.

Van het overnemen van de overige aanbevelingen, zoals uitsluitend vermeld in het Achtergrond document Erfgoednota gemeente Heusden, wordt nu afgezien. Hoewel ze zich over alle drie de scenario's bewegen, zijn deze aanbevelingen nu als een niet haalbaar optimum te beschouwen. Mogelijk dat de bijbehorende maatregelen in de toekomst ten uitvoer kunnen worden gebracht, als de noodzaak daartoe bestaat of dit beleidsmatig dringend gewenst wordt.

In het achtergrond document Erfgoednota gemeente Heusden is desgewenst uitgebreide toelichting op de diverse aanbevelingen terug te vinden.

Beschermen	Basis Fundament	Midden Omhulsel	Top Polijsten
Aanbeveling opname archeologie in gemeentelijke monumentenverordening	X		
Opname voorbescherming in gemeentelijke monumentenverordening	X		
Opname categorie beeldbepalende panden in verordening alsook in nieuw te formuleren welstandsbeleid en de Cultuurhistoriekaart			X
Verbreding focus gemeentelijke monumentencommissie		X	
Aanpassen jaarverslag gemeentelijke monumentencommissie met meer attractieve informatie		X	
Aandacht voor naoorlogs erfgoed – meenemen in Cultuurhistoriekaart			X
Opstellen cultuurhistorische en archeologische waardenkaart door gedegen inventarisatie		X	
Instandhouden	Basis Fundament	Midden Omhulsel	Top Polijsten
Evalueren en indien nodig aanvullen indieningsvereisten monumentenvergunning		X	
Omschrijving restauratiewerkzaamheden in gemeentelijke subsidieverordening		X	
Bekijken mogelijkheid tot opstellen subsidieverordening van andere aard		X	
Continueren belang toezicht	X		
Continueren stimuleren kennis cultureel erfgoed ten behoeve van handhaving	X		
Opname archeologie in <i>Beleidsplan</i>	X		

<i>Integrale Handhaving</i>			
Volgen ontwikkelingen stichting ERM en op termijn doorvoeren kwaliteitscriteria <i>Bouwkwaliteitsplan</i>			X
Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek volgen		X	
Volgen ontwikkelingen duurzame monumentenzorg en indien nodig verankeren in gemeentelijk beleid		X	
Informereren	Basis Fundament	Midden Omhuysel	Top Polijsten
Bekijken vertalen informatiebrochure Vesting Heusden naar algemene brochure		X	
Bekijken opstellen procedure van betrokkenheid		X	
Aanpassen gemeentelijke website		X	
Continueren steun Open Monumentendag		X	
Continueren steun publicaties Heusden		X	
Continueren steun tentoonstellingen		X	
Bekijken opstellen Heusdense canon			X
Continueren steun en proactief aanbieden erfgoededucatie – focus ook op jongeren			X
Versterking cultuurhistorische focus in recreatie&toerisme		X	
Versterking belevingswaarde van cultureel erfgoed ten behoeve van recreatie&toerisme		X	
Versterking kruisbestuivingen cultureel erfgoed en andere culturele uitingen ten behoeve van recreatie&toerisme		X	

Monumentenzorg moderniseert

Het landelijke erfgoedveld is volop in beweging. Vanuit de Rijksoverheid wordt gewerkt aan een vernieuwingsslag van het monumentenstelsel – Modernisering van de Monumentenzorg (in de volksmond MoMo). Op dit moment zijn er geen richtlijnen of inschattingen beschikbaar vanuit het Rijk welke gevolgen MoMo zal hebben voor gemeenten. Het is echter wel van belang een aantal punten in acht te nemen:

- Verankering van cultureel erfgoed in gemeentelijk beleid en ruimtelijke ontwikkeling. Gemeentelijke bestemmingsplannen moeten rekening houden met cultuurhistorische waarden. www.cultureelerfgoed.nl/handreikingofergoedenruimte.
- Belang van herbestemming
Door de toenemende leegstand – met mogelijk verloedering tot gevolg – is herbestemming een actueel maatschappelijk thema geworden. Naast het Rijk worden ook gemeenten gestimuleerd om in hun beleid herbestemming te bevorderen.

- Meer integrale samenwerking tussen de verschillende disciplines en specialiteiten binnen gemeenten als Heusden

Conclusie

Het voorgestelde beleid geeft een beschrijving van het erfgoedbeleid van de gemeente Heusden voor de komende jaren. Het beleid is erop gericht om het Heusdense DNA te koesteren en als inspiratiebron voor de toekomst te gebruiken. Eerder werden monumenten vaak geassocieerd met een statische toestand, een soort stilzitten van de tijd. Inmiddels blijkt de aanwezigheid van, en de aandacht voor, het monumentale erfgoed in brede zin een positieve invloed te kunnen hebben op de dynamiek van en binnen onze gemeente.

De Erfgoednota voorziet in de bestaande en groeiende behoefte aan een samenbindend en toekomstgericht beleidskader.